

**SUBWENCJA WYRÓWNAWCZA
DLA GMIN**

ANALIZA SZCZEGÓŁOWA

Autorzy:

**dr Bogdan Stępień
dr Medard Makrenek**

Copyright © Bogdan Stępień
Wszelkie prawa zastrzeżone

GRUDZIEŃ 2004

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	4
II. PROCEDURY NALICZANIA SUBWENCJI WYRÓWNAWCZEJ	5
1. SUBWENCJA WYRÓWNAWCZA – PODSTAWOWA.....	5
a) Definicja subwencji wyrównawczej – podstawowej,	
b) Analiza zachowań dochodów budżetu gminy jako funkcja dochodów podatkowych gminy,	
c) Subwencja podstawowa na jednego mieszkańca gminy.	
2. SUBWENCJA WYRÓWNAWCZA – UZUPEŁNIAJĄCA	11
a) Definicja stosowana przez Ministerstwa Finansów,	
b) Definicja dokładna,	
c) Analiza błędu naliczania subwencji uzupełniającej w oparciu o GUS-owska definicję gęstości zaludnienia,	
d) Subwencja uzupełniająca na jednego mieszkańca gminy,	
e) Punkty krytyczne w liczbie mieszkańców przy naliczaniu subwencji uzupełniającej.	
III. PUNKTY KRYTYCZNE A RZECZYWISTOŚĆ	19
IV. WNIOSKI	23

TABELE

1. Definicje parametrów w oparciu o art. 20 ust. 6 ustawy odjst.
2. Skutek dla dochodów budżetu gminy spowodowany dodaniem nowego źródła dochodu podatkowego ΔDp .
3. Przykładowe błędy naliczania subwencji uzupełniającej dla gminy liczącej 10 000 mieszkańców .
4. Zmiana wysokości subwencji podstawowej związanej ze zmianą liczby mieszkańców
5. Zestawienie zmian subwencji uzupełniającej przy zmianie liczby mieszkańców gminy o jednego mieszkańca.
6. Lista gmin, które znalazły się w bardzo niekorzystnej sytuacji przy naliczaniu subwencji uzupełniającej na 2005 r.
7. Lista gmin, które znalazły się w bardzo korzystnej sytuacji przy naliczaniu subwencji uzupełniającej na 2005 r.

RYSUNKI

1. Diagram subwencji wyrównawczej – podstawowej w funkcji liczby mieszkańców i dochodów podatkowych gminy.
2. Subwencja wyrównawcza – podstawowa jako funkcja dochodów podatkowych.
3. Subwencja wyrównawcza – podstawowa jak funkcja liczby mieszkańców gminy.
4. Subwencja podstawowa na jednego mieszkańca gminy w funkcji liczby mieszkańców.
5. Subwencja wyrównawcza – uzupełniająca jako funkcja liczby mieszkańców gminy.
6. Liczba gmin jako funkcja gęstości zaludnienia wg stanu na dzień 31-12-2003 r.
7. Subwencja uzupełniająca jako funkcja liczby mieszkańców. Obszar z kilkoma punktami krytycznymi.
8. Subwencja uzupełniająca jako funkcja liczby mieszkańców. Obszar z jednym punktem krytycznym.
9. Względne procentowe różnice pomiędzy subwencją uzupełniająca naliczaną przez Ministerstwo Finansów a subwencją naliczaną dokładnie .
10. Subwencja uzupełniająca przypadająca na jednego mieszkańca.
11. Liczba gmin w funkcji zmiany liczby mieszkańców do najbliższego punktu krytycznego (typu W lub typu Z).
12. Liczba gmin, w których może być osiągnięty punkt krytyczny (typu Z lub typu W).
13. Liczba gmin, w których może być osiągnięty punkt krytyczny (typu Z lub W) w dniu 31-12-2004 r. w funkcji błędu hipotezy.

I WSTĘP

Podstawą opracowania jest ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Dz.U. z 2003 r. Nr 203, poz. 1966 (*w dalszej części opracowania będzie oznaczana jako ustawa odjst*).

Niniejsze opracowanie to analiza wyrównawczej części subwencji ogólnej dla gmin w rozbiciu na kwotę podstawową i uzupełniającą.

W rozdziale drugim opracowania prezentujemy procedury naliczania subwencji wyrównawczej i poddajemy je szczegółowej analizie. W przypadku subwencji wyrównawczej – podstawowej przeprowadzamy analizę części dochodów budżetu gminy obejmującej wpływy z dochodów podatkowych oraz subwencji podstawowej w funkcji dochodów podatkowych i zastosowanych wobec nich zwolnień, ulg, umorzeń itp. W przypadku subwencji uzupełniającej szczegółowo analizujemy naliczanie jej przez Ministerstwo Finansów (*w dalszej części opracowania skrót MF oznaczać będzie Ministerstwo Finansów*) w oparciu o dane z GUS. Omawiamy zachowanie się subwencji uzupełniającej w funkcji liczby mieszkańców i gęstości zaludnienia. Badamy wpływ dokładności wyznaczania gęstości zaludnienia na wysokość i dokładność naliczanej subwencji oraz wprowadzamy pojęcie punktów krytycznych w liczbie mieszkańców i omawiamy ich wpływ na wysokość naliczanej subwencji.

W rozdziale trzecim prezentujemy występowanie punktów krytycznych w liczbie mieszkańców gmin według stanu na dzień 31 grudnia 2003 r. oraz szacujemy ich wpływ na wysokość naliczanej na 2005 r. subwencji uzupełniającej gminą, które punkty takie osiągnęły.

W ostatniej części opracowania przedstawiamy wnioski płynące z analiz zaprezentowanych w niniejszym opracowaniu.

Używane w tekście następujące pojęcia rozumiane są w sposób:

- subwencja podstawowa - kwota podstawowa części wyrównawczej subwencji ogólnej,
- subwencja uzupełniająca - kwota uzupełniająca części wyrównawczej subwencji ogólnej,
- dochody podatkowe - dochody podatkowe określone przez art. 32 ust. 2 ustawy odjst,
- liczba mieszkańców - podawana przez Prezesa GUS wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzający rok bazowy,
- gęstość zaludnienia - ustalana wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok bazowy.

II PROCEDURY NALICZANIA SUBWENCJI WYRÓWNAWCZEJ

Subwencja wyrównawcza (art. 20 ust. 1 ustawy odjst) podzielona jest na dwa składniki: subwencję podstawową (kwotę podstawową) i subwencję uzupełniającą (kwotę uzupełniającą). Pierwsza z nich ma na celu podniesienie dochodów w gminach o niskich dochodach podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca, a druga może (lub ma) stymulować wzrost gęstości zaludnienia w tych gminach, w których średnia gęstość zaludnienia jest niższa od średniej gęstości zaludnienia w kraju.

1. SUBWENCJA WYRÓWNAWCZA – PODSTAWOWA

a) Definicja subwencji wyrównawczej – podstawowej

Wartość subwencji podstawowej jest określona następującym wzorem (art. 20 ust. 6 ustawy odjst):

$$S_n^{wp} = m[\beta_n(\alpha_n G_g - G) + \mu_n G_g], \quad (1)$$

gdzie:

α_n, β_n, μ_n oraz n - parametry i wskaźnik określone w Tabeli 1,

m - liczba mieszkańców gminy,

$$G = \frac{D_p}{m} \quad \text{- wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie,} \quad (2)$$

G_g - wskaźnik dochodów podatkowych dla wszystkich gmin,

D_p - dochód podatkowy określony zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy odjst,

$$D_p = D_{p,1} + D_{p,2} + D_{p,3} + D_{p,4} + D_{p,5} + D_{p,6} + D_{p,7} + D_{p,8} + D_{p,9} + D_{p,10}, \quad (3)$$

$D_{p,1}$ - podatek od nieruchomości,

$D_{p,2}$ - podatek rolny,

$D_{p,3}$ - podatek leśny,

$D_{p,4}$ - podatek od środków transportowych,

$D_{p,5}$ - podatek od czynności cywilnoprawnych,

$D_{p,6}$ - podatek od osób fizycznych, opłacany w formie karty podatkowej,

$D_{p,7}$ - wpływy z opłaty skarbowej,

$D_{p,8}$ - wpływy z opłat eksploatacyjnych,

$D_{p,9}$ - udział we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych,

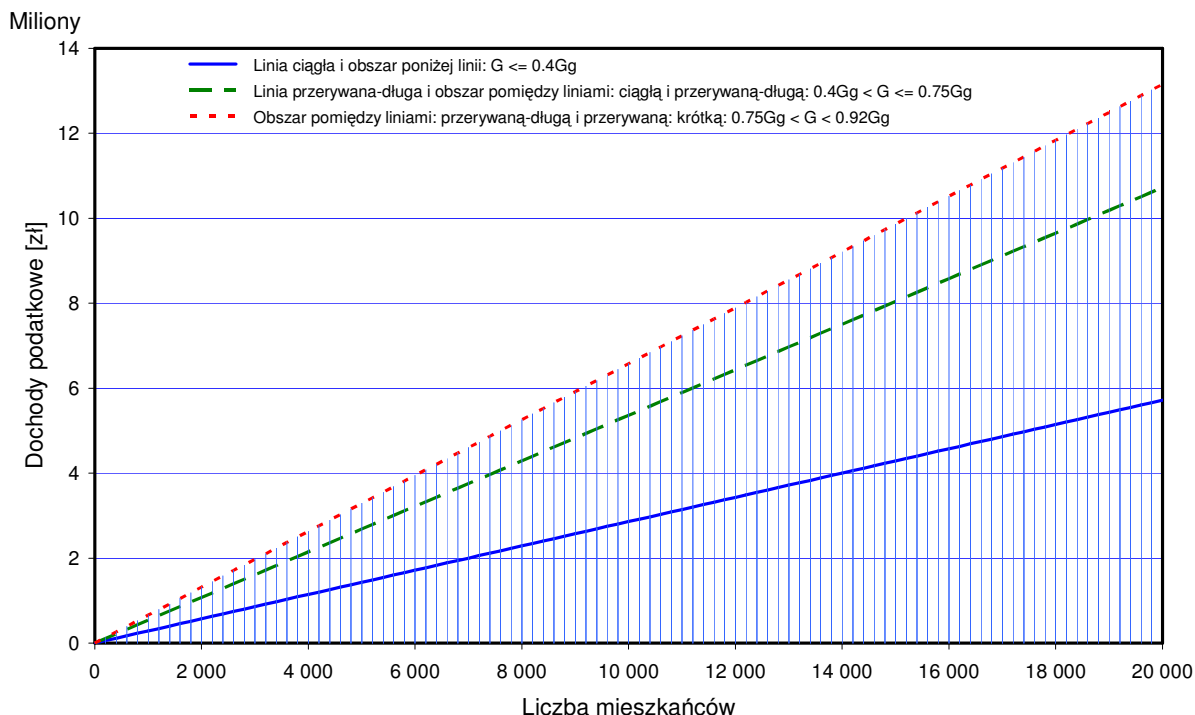
$D_{p,10}$ - udział we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych.

Subwencję podstawową otrzymują te gminy, w których wskaźnik $G < 0.92G_g$.

Stopień dochodowości podatkowej n	Dochodowość podatkowa gminy	Parametry		
		α_n	β_n	μ_n
1	$G \leq 0.40 G_g$	0.40	0.90	0.4075
2	$0.40 G_g < G \leq 0.75 G_g$	0.75	0.80	0.1275
3	$0.75 G_g < G < 0.92 G_g$	0.92	0.75	0
4	$G \geq 0.92 G_g$	<i>cokolwiek</i>	0	0

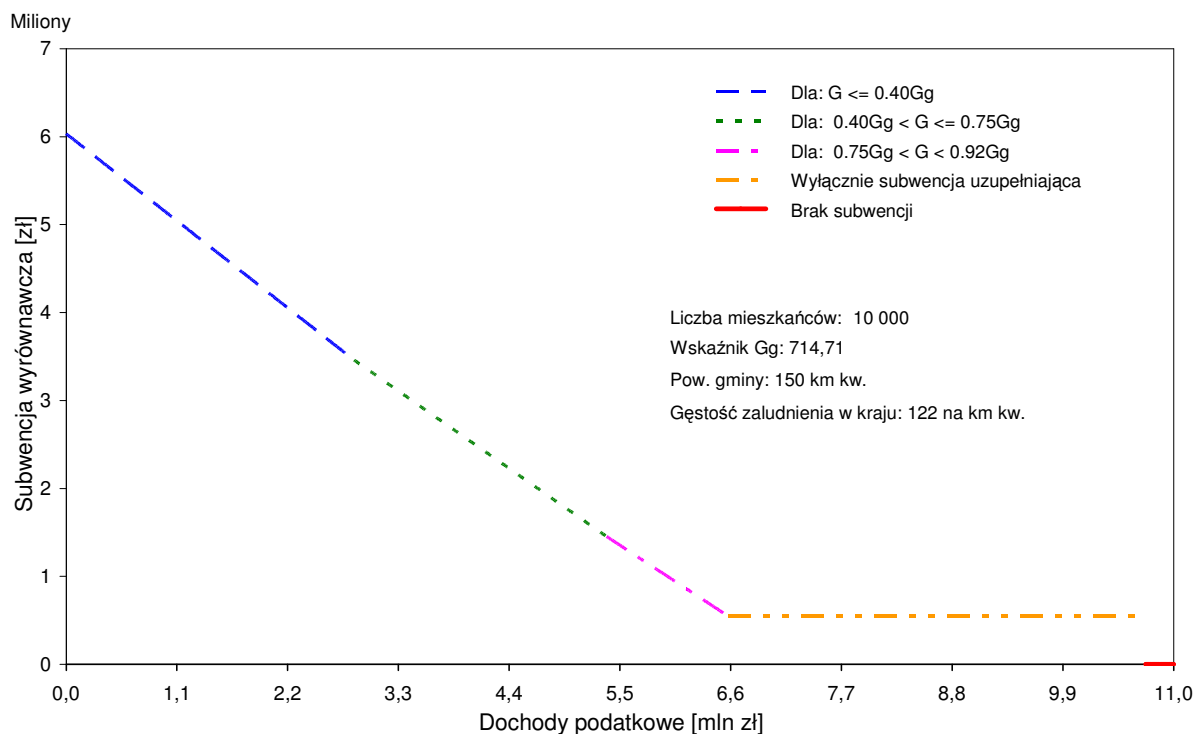
Tabela 1. Definicje parametrów w oparciu o art. 20 ust. 6 ustawy odjst.

W oparciu o definicje subwencji wyrównawczej – podstawowej wzór (1) oraz o Tabelę 1, na Rys. 1 przedstawiono obszary, w których występuje subwencja wyrównawcza podstawowa w funkcji liczby mieszkańców i dochodów podatkowych.

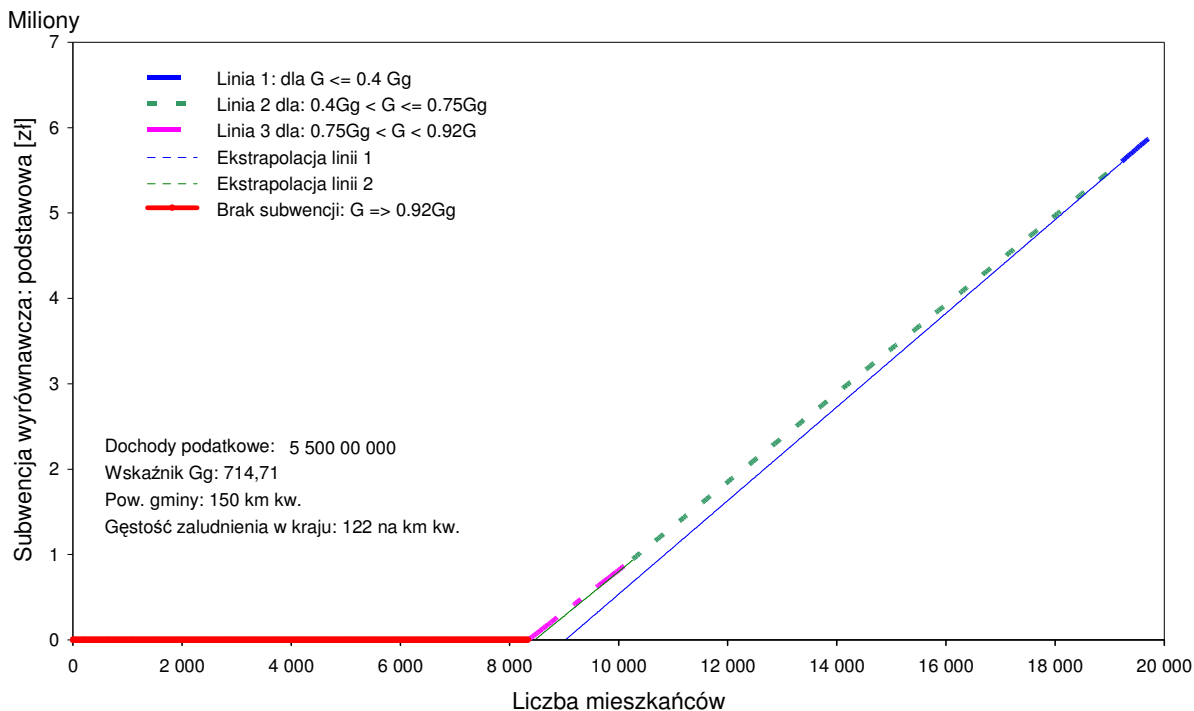

Rysunek 1. Diagram subwencji wyrównawczej – podstawowej w funkcji liczby mieszkańców i dochodów podatkowych gminy. Obszar zakreskowany to obszar, w którym występuje niezerowa subwencja wyrównawcza – podstawowa.

Subwencja podstawowa jako funkcja dochodów podatkowych D_p to sklejone trzy fragmenty o różnym kącie nachylenia linie w taki sposób, że subwencja ta jest funkcją ciągłą również w punktach sklejenia, co przedstawione jest na Rys. 2.

Rysunek 2. Subwencja wyrównawcza – podstawowa jako funkcja dochodów podatkowych.

Rysunek 3. Subwencja wyrównawcza – podstawowa jak funkcja liczby mieszkańców gminy.

b) Analiza zachowań dochodów budżetu gminy jako funkcja dochodów podatkowych gminy

Wpływy z dochodów podatkowych $D_{p,w}$ można zapisać jako

$$D_{p,w} = D_p - D_{p,z}, \tag{4}$$

gdzie: $D_{p,z}$ - utracona część dochodów podatkowych na skutek zastosowanych ulg, zwolnień, umorzeń itp. i niezastosowania maksymalnej stawki podatku,
 D_p - patrz definicja – wzór (3).

Część dochodów budżetu gminy $D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p, D_{p,z})$ obejmującej wpływy z dochodów podatkowych oraz subwencji wyrównawczej – podstawowej wynosi:

$$D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p, D_{p,z}) = D_{p,w} + S_n^{wp}(D_p) = D_p - D_{p,z} + S_n^{wp}(D_p), \tag{5}$$

natomiast zmiana tej części dochodów budżetu gminy spowodowanej dodaniem nowego źródła dochodu podatkowego ΔD_p oraz zastosowanych wobec niego ulg, zwolnień, umorzeń itp. i niezastosowania maksymalnej stawki podatku $\Delta D_{p,z}$ wynosi:

$$\Delta D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p + \Delta D_p, D_{p,z} + \Delta D_{p,z}) = \Delta D_p (1 - \beta_n) - \Delta D_{p,z}, \tag{6}$$

gdzie: n - stopień dochodowości podatkowej gminy zdefiniowany w Tabeli 1 lub 2, a

$$\Delta D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p + \Delta D_p, D_{p,z} + \Delta D_{p,z}) = D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p + \Delta D_p, D_{p,z} + \Delta D_{p,z}) - D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p, D_{p,z}).$$

Względną zmianę części dochodów budżetu gminy spowodowaną nowym źródłem dochodu podatkowego ΔD_p można zapisać:

$$\frac{\Delta D_{B,n}^{D_{p,w}+S_n^{wp}}(D_p + \Delta D_p, D_{p,z} + \Delta D_{p,z})}{\Delta D_p} = 1 - \beta_n - \frac{\Delta D_{p,z}}{\Delta D_p}. \tag{7}$$

Stopień dochodowości podatkowej n	Dochodowość podatkowa gminy	β_n	$\frac{\Delta D_{p,z}}{\Delta D_p} \times 100\%$	Skutek dla dochodów budżetu gminy
1	2	3	4	5
1	$G(D_p) \leq 0.40G_g$ oraz $G(D_p + \Delta D_p) \leq 0.40G_g$	0.90	< 10%	↑ wzrost
			= 10%	↔ bez zmian
			> 10%	↓ obniżenie
2	$0.40G_g < G(D_p) \leq 0.75G_g$ oraz $0.40G_g < G(D_p + \Delta D_p) \leq 0.75G_g$	0.80	< 20%	↑ wzrost
			= 20%	↔ bez zmian
			> 20%	↓ obniżenie
3	$0.75G_g < G(D_p) < 0.92G_g$ oraz $0.75G_g < G(D_p + \Delta D_p) < 0.92G_g$	0.75	< 25%	↑ wzrost
			= 25%	↔ bez zmian
			> 25%	↓ obniżenie

Tabela 2. Skutek dla dochodów budżetu gminy spowodowany dodaniem nowego źródła dochodu podatkowego ΔD_p oraz zastosowanych wobec niego ulg, zwolnień, umorzeń itp. i niezastosowania maksymalnej stawki podatku $\Delta D_{p,z}$. Podane wartości w kolumnie 4 wynikają z założenia, że wartość – wzór (7) jest odpowiednio > 0, równa 0 lub < 0.

Rozważmy następujące sytuacje:

- a) Mamy trzy gminy, z których każda ma inny stopień dochodowości podatkowej (podanych w Tabeli 2). Załóżmy, że w każdej z nich pojawia się nowe źródło dochodu podatkowego o tej samej wartości np. $\Delta D_p = 100\ 000$ zł. Jeżeli założymy, że wobec tego źródła zastosowano maksymalne stawki podatku i nie udzielono mu żadnego zwolnienia, ulg, umorzeń itp., czyli $\Delta D_{p,z} = 0$ to wtedy w oparciu o wzór (6), wzrost dochodowej strony budżetu wyniesie 10 000 zł, 20 000 zł, 25 000 zł odpowiednio dla gminy o stopniu dochodowości podatkowej 1 (najniższy stopień dochodowości podatkowej z gmin subwencjonowanych), 2 (średni stopień dochodowości podatkowej z gmin subwencjonowanych), 3 (najwyższy stopień dochodowości podatkowej z gmin subwencjonowanych). Wobec powyższego należy stwierdzić: najniższą premię za staranie się o pozyskanie nowego źródła dochodów podatkowych otrzyma gmina o najniższym stopniu dochodowości podatkowej a najwyższą gmina o najwyższym stopniu dochodowości podatkowej z gmin subwencjonowanych.
- b) Załóżmy, że inwestor, czyli źródło dochodu podatkowego ΔD_p poszukuje lokalizacji pod inwestycję na działalność gospodarczą. Źródło to otrzymało trzy propozycje od gmin, każda o innym stopniu dochodowości podatkowej (podanych w Tabeli 2). W oparciu o kolumnę 4 w Tabeli 2, wójt/burmistrz z gminy o stopniu dochodowości 1 mógł zaproponować krańcowo (nie zarabiając i nie tracąc ani złotówki dla budżetu gminy tj. $\Delta D_{B,n} = \Delta D_p(1 - \beta_n) - \Delta D_{p,z} = 0$) inwestorowi 10% obniżkę w podatku ($\Delta D_{p,z}$), wójt/burmistrz z gminy o stopniu dochodowości 2 - 20% obniżkę a o stopniu 3 - 25%. Dla inwestora najbardziej korzystna lokalizacja (z punktu widzenia podatków lokalnych) okazała się w gminie o najwyższej dochodowości podatkowej z gmin subwencjonowanych.

Subwencja wyrównawcza – podstawowa powinna mieć na celu nie tylko poprawę strony dochodowej budżetu gmin o niskich dochodach podatkowych, ale powinna posiadać również wbudowany mechanizm umożliwiający tym gminą wyjście z trudnej sytuacji finansowej. Ustanowiona przez ustawodawcę relacja pomiędzy parametrami β_n ($\beta_1 > \beta_2 > \beta_3$, patrz Tabela 1) dla gmin o różnym stopniu dochodowości podatkowej, mechanizm ten nie tylko nie uruchamia a nawet przeciwnie uruchamia mechanizm, który może doprowadzić w dłuższym terminie gminy najbiedniejsze do pogorszenia dochodowości podatkowej..

c) **Subwencja podstawowa na jednego mieszkańca gminy**

Wykorzystując definicję wskaźnika G określonego wzorem (2) zapiszmy wzór na subwencję podstawową określoną równaniem (1) w nieco innej postaci a mianowicie

$$S_n^{wp}(m) = m(\beta_n \alpha_n + \mu_n)G_g - \beta_n D_p. \tag{8}$$

Wyznaczenie subwencji wyrównawczej przypadającej średnio na jednego mieszkańca gminy polega na podzieleniu wzoru (8) przez liczbę mieszkańców, co w konsekwencji daje

$$\bar{s}_n^{wp}(m) = (\beta_n \alpha_n + \mu_n)G_g - \beta_n \frac{D_p}{m}. \tag{9}$$

Symbol $\bar{s}_n^{wp}$ oznacza subwencję podstawową średnią na jednego mieszkańca gminy.

Wyznamy teraz subwencję podstawową średnią lokalną w funkcji liczby mieszkańców przypadającą na jednego mieszkańca i oznaczmy ją symbolem s_n^{wp} . Załóżmy, że mamy ustaloną liczbę mieszkańców m i zmieniamy tą liczbę o k mieszkańców. Jeżeli założymy, że zmiana liczby mieszkańców o k mieszkańców nie powoduje przejścia danej gminy do innego niższego/wyższego stopnia dochodowości podatkowej to wtedy wzór na subwencję s_n^{wp} będziemy mogli zapisać jako

$$s_n^{wp}(m, k) = \frac{S_n^{wp}(m+k) - S_n^{wp}(m)}{k}. \tag{10}$$

Wykorzystując wzór (9) otrzymujemy, że s_n^{wp} jest równa

$$s_n^{wp} = (\beta_n \alpha_n + \mu_n)G_g. \tag{11}$$

Z analizy wzoru (11) wynika, że subwencja podstawowa średnia lokalna w funkcji liczby mieszkańców przypadającą na jednego mieszkańca w granicach danego stopnia dochodowości podatkowej:

- nie zależy od liczby mieszkańców m ,
- nie zależy o ile zmieniła się liczba mieszkańców gminy,
- zależy jedynie od stopnia dochodowości podatkowej n oraz wskaźnika G_g .

Z porównania wzorów (9) i (11) wynika, że subwencja podstawowa średnia lokalna w funkcji liczby mieszkańców przypadającą na jednego mieszkańca jest zawsze większa od subwencji podstawowej średniej przypadającej na jednego mieszkańca, a różnica tych wielkości wynosi

$$s_n^{wp} - \bar{s}_n^{wp}(m) = \beta_n \frac{D_p}{m}.$$

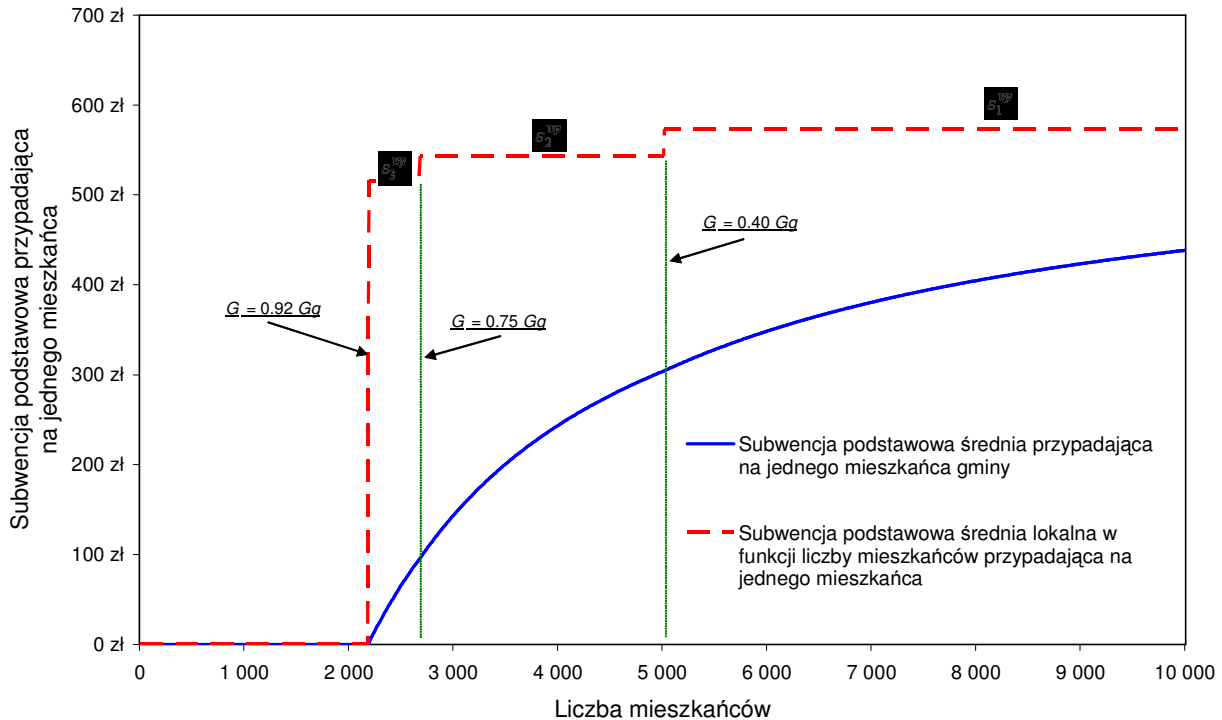
Stopień dochodowości podatkowej n	Dochodowość podatkowa gminy	Zmiana wysokości subwencji podstawowej spowodowanej pozyskaniem/utraceniem jednego mieszkańca gminy $\pm (\beta_n \alpha_n + \mu_n)G_g$
1	2	3
1	$G \leq 0.40 G_g$	± 573
2	$0.40 G_g < G \leq 0.75 G_g$	± 544
3	$0.75 G_g < G < 0.92 G_g$	± 516
4	$G \geq 0.92 G_g$	0

Tabela 3. Zmiana wysokości subwencji podstawowej związanej ze zmianą liczby mieszkańców.

Wartości podane w kol. 3 Tabeli 3 są wielkościami wyznaczonymi teoretycznymi w oparciu o zamieszczone wyżej analizy. W praktyce jednak ze względu na stosowanie kilku

zaokrążeń w procesie naliczania subwencji podstawowej przez Ministerstwo Finansów wartości te mogą się różnić - średnio jednak wartości te powinny oscylować wokół podanych w w/w tabeli.

Dla przykładu: założmy, że w gminie o stopniu dochodowości podatkowej $n = 1$ (tj. $G \leq 0.40 G_g$) przybyło 50 nowych mieszkańców wtedy subwencja podstawowa wzrośnie o kwotę równą $50 \times 573 = 28\ 650$. Inny przykład: w gminie o stopniu dochodowości $n = 2$ ubyło 100 mieszkańców, wtedy subwencja spadnie o kwotę $100 \times 544 = 54\ 400$. Należy pamiętać, że szacunki te przeprowadzono przy założeniu, że $G_g = 747.12$.

Rysunek 4. Subwencja podstawowa na jednego mieszkańca gminy w funkcji liczby mieszkańców. Założono, że wskaźnik $G_g = 747,12$ a dochody podatkowe gminy $D_p = 1\ 500\ 000$. Subwencja podstawowa średnia lokalna w funkcji liczby mieszkańców przypadająca na jednego mieszkańca w zależności od stopnia dochodowości podatkowej wynosi: $s_1^{wp} = 573$, $s_2^{wp} = 544$ a $s_3^{wp} = 516$.

Na Rys. 4 przedstawione są subwencje podstawowe przypadające na jednego mieszkańca a zdefiniowane wzorami (9) i (11). Przy wzroście liczby mieszkańców subwencja podstawowa średnia przypadająca na jednego mieszkańca $\bar{s}_1^{wp}(m \rightarrow \infty)$ oznaczona linią ciągłą na Rys. 4 asymptotycznie dąży do linii przerywanej na poziomie $s_1^{wp} = 573$.

Uwaga: Z analizy formuły na subwencję podstawową wzór (8) wynika, że występuje w nim trzy niezależne, zdefiniowane przez ustawę parametry tj. α_n , β_n i μ_n , kiedy wystarczą jedynie dwa, jeden to np. $\omega_n = \beta_n \alpha_n + \mu_n$ a drugi to β_n . Z całej wyżej przedstawionej analizy subwencji podstawowej wynika, że jedynie dla parametru β_n można podać interpretację. Interpretację można podać również dla parametru ω_n , nie można jednak nadać sensownej interpretacji parametrom: α_n i μ_n . Model subwencji podstawowej jest przesterowany zbędnymi parametrami i jedynie komplikuje zapisy w ustawie odjst, jej rozumienie oraz samo naliczanie subwencji podstawowej przez Ministerstwo Finansów.

2. SUBWENCJA WYRÓWNAWCZA – UZUPEŁNIAJĄCA

Wartość subwencji uzupełniającej określonej wzorem (12) definiuje art. 20 ust. 7 ÷ 9 ustawy odjst. Niezerową subwencję uzupełniającą otrzymują te gminy, w których średnia gęstość zaludnienia w gminie jest niższa od średniej gęstości zaludnienia w kraju a wskaźnik $G \leq 1.5G_g$.

$$S^{wu}(m, G) = \Theta\left(1 - \frac{2}{3} \frac{G}{G_g}\right) \Theta\left(1 - \frac{\rho}{\rho_k}\right) m q G_g \left(1 - \frac{\rho}{\rho_k}\right), \quad (12)$$

gdzie: $q = 0.17$ - parametr określony przez art. 20 ust. 8, pkt 1) ustawy odjst,

ρ - gęstość zaludnienia w gminie,

ρ_k - gęstość zaludnienia w kraju,

$\Theta(x)$ - funkcja *Heavised'a* zdefiniowana jako:

$$\Theta(x) = \begin{cases} 1 & \text{dla } x \geq 0 \\ 0 & \text{dla } x < 0 \end{cases}. \quad (13)$$

Funkcje *Heavised'a* użyte we wzorze (12) mają na celu zerowanie subwencji dla gęstości zaludnienia w gminie większych niż gęstość zaludnienia w kraju oraz zerowanie subwencji dla $G > 1.5G_g$.

a) Definicja stosowana przez Ministerstwa Finansów

Do wyznaczenia subwencji uzupełniającej *MF* posługuje się (zgodnie z zaleceniami ustawodawcy) danymi z GUS. Dane te to: liczba mieszkańców gminy, gęstość zaludnienia w gminie i średnia gęstość zaludnienia w kraju. Obie gęstości zaludnienia GUS podaje w liczbach całkowitych.

$$\rho_{mf}(m, P) = f_{GUS}(\rho(m, P)), \quad (14)$$

$$\rho_{k,mf}(m_k, P_k) = f_{GUS}(\rho_k(m_k, P_k)), \quad (15)$$

gdzie: $f_{GUS}(x)$ to funkcja, której wynikiem działania jest zaokrąglenie x do liczby całkowitej,

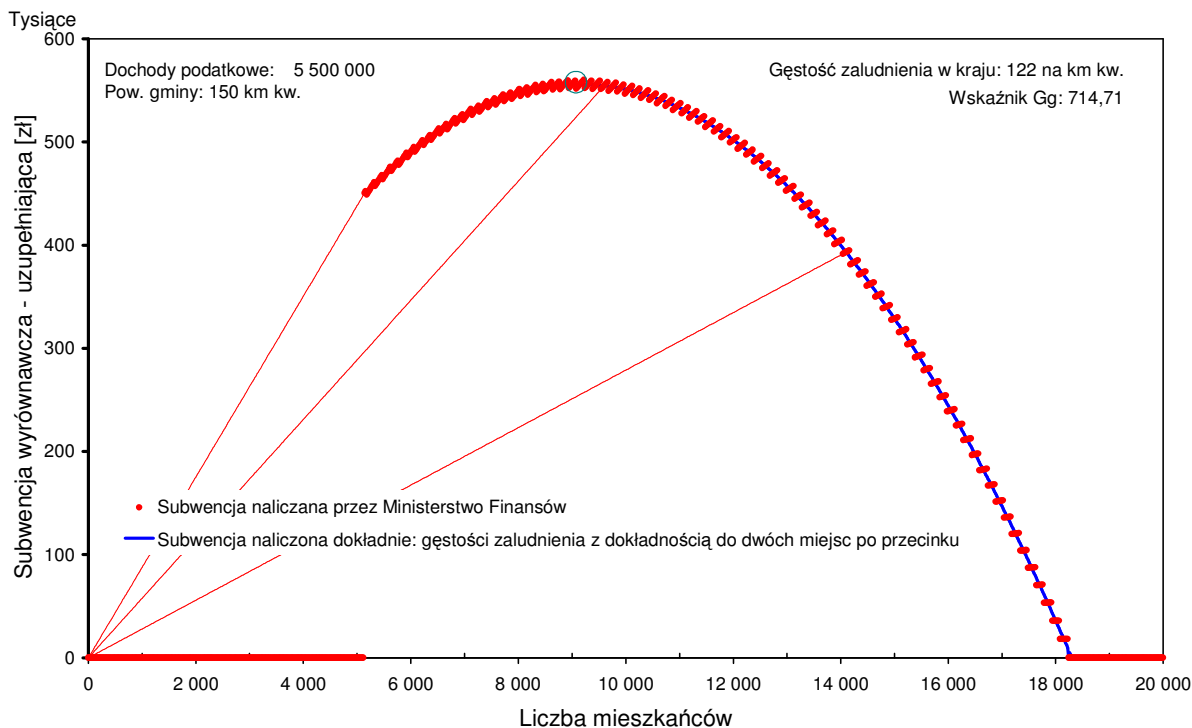
a $\rho(m, P)$ i $\rho_k(m, P)$ - gęstości zaludnienia zdefiniowane w dalszej części pracy.

Wzór na subwencję uzupełniającą (z indeksem *mf*) stosowany przez *MF* z uwzględnieniem definicji gęstości wzór (14) i (15) oraz wzór (2) ma postać:

$$S_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}(m, P), D_p) = \Theta\left(1 - \frac{2}{3} \frac{D_p}{m G_g}\right) \Theta\left(1 - \frac{\rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf}}\right) m q G_g \left(1 - \frac{\rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf}}\right). \quad (16)$$

Przyjęcie definicji gęstości zaludnienia w postaci wzoru (14) i (15) ma daleko idące konsekwencje w zachowaniu się subwencji uzupełniającej w funkcji liczby mieszkańców i gęstości zaludnienia oraz w wyznaczaniu wartości błędu naliczania tej subwencji. Zależność subwencji uzupełniającej S_{mf}^{wu} w funkcji liczby mieszkańców przedstawia linia czerwona na Rys. 5. Wykresem tej subwencji są fragmenty prostych (przedłużenia wszystkich tych fragmentów przechodzą przez początek układu współrzędnych).

Obcięcie subwencji z lewej strony wykresu (zerowanie się subwencji uzupełniającej) jest spowodowane tym, że przy danej liczbie mieszkańców i danych dochodach podatkowych D_p wskaźnik G jest większy $1.5G_g$.

Rysunek 5. Subwencja wyrównawcza – uzupełniająca jako funkcja liczby mieszkańców gminy. Linia przerywaną oznaczono przedłużenia wybranych fragmentów funkcji subwencji uzupełniającej naliczanej przez Ministerstwo Finansów. Wszystkie przedłużenia trafiają w początek układu współrzędnych. Okolicę największej subwencji oznaczono kółeczkiem.

b) Definicja dokładna

Gęstość zaludnienia nie jest zmienną niezależną. Jest wielkością wyliczalną na podstawie mierzalnych wielkości: liczby mieszkańców m i powierzchni P , którą mieszkańcy ci zamieszkują.

Definicja średniej gęstości zaludnienia w gminie: ρ

$$\rho = \frac{m}{P}. \tag{17}$$

Definicja średniej gęstości zaludnienia w kraju: ρ_k

$$\rho_k = \frac{m_k}{P_k}, \tag{18}$$

gdzie: m_k - liczba mieszkańców kraju,

P_k - powierzchnia kraju.

Po wykorzystaniu definicji G (wzór (2)) i ρ (wzór (17)), wzór na subwencję uzupełniająca przyjmuje postać:

$$S_{dk}^{wu}(m, P, D_p) = \Theta \left(1 - \frac{2}{3} \frac{D_p}{m G_g} \right) \Theta \left(1 - \frac{m}{P} \frac{1}{\rho_k} \right) m q G_g \left(1 - \frac{m}{P} \frac{1}{\rho_k} \right). \tag{19}$$

We wzorze (19) dodano dolny indeks dk dla odróżnienia go od wzoru, jaki stosuje MF określonego wzorem (16). Wykresem tej subwencji jest linia (fragment paraboli) oznaczona kolorem niebieskim na Rys. 5. Subwencja uzupełniająca S_{dk}^{wu} osiąga wartość największą, (co szczegółowo określa wzór (20)) wtedy, gdy m ma wartość odpowiadającą maksimum paraboli w funkcji m określonej równaniem $y(m) = m q G_g \left(1 - \frac{m}{P} \frac{1}{\rho_k} \right)$, tj. gdy $m = f_z \left(\frac{1}{2} P \rho_k \right)$

($\rho = \frac{1}{2}\rho_k$) lub, gdy dochody podatkowe gminy są na tyle duże, że w równaniu (19)

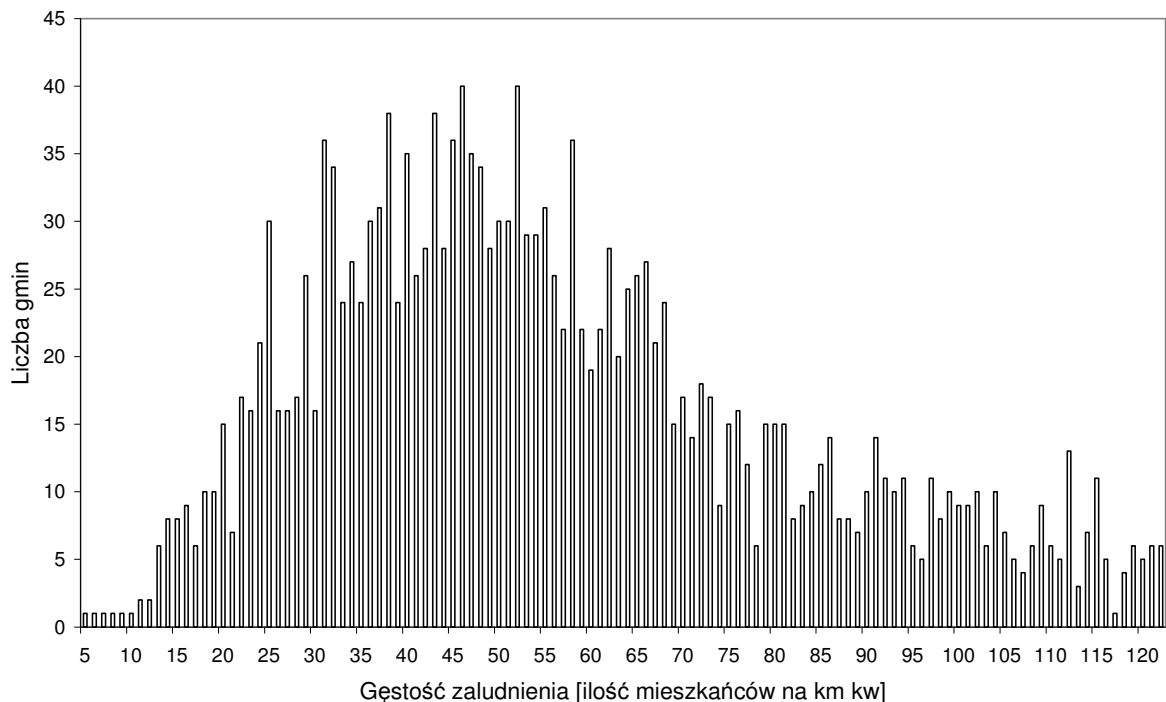
maksimum to nie występuje, wtedy subwencja ma wartość największą dla $m = f_z\left(\frac{2 D_p}{3 G_g}\right)$.

$$S_{\max}^{wu}(m) = \begin{cases} \frac{1}{4}qG_g\rho_k P & \text{dla } m = f_z\left(\frac{1}{2}P\rho_k\right) \text{ jeżeli } f_z\left(\frac{1}{2}P\rho_k\right) \geq f_z\left(\frac{2 D_p}{3 G_g}\right) \\ \frac{2}{3}qD_p\left(1 - \frac{2 D_p}{3 G_g P\rho_k}\right) & \text{dla } m = f_z\left(\frac{2 D_p}{3 G_g}\right) \text{ jeżeli } f_z\left(\frac{1}{2}P\rho_k\right) < f_z\left(\frac{2 D_p}{3 G_g}\right) \end{cases}, \quad \begin{matrix} a \\ b \end{matrix} \quad (20)$$

gdzie: $f_z(x)$ to funkcja, której wynikiem działaniem jest zaokrąglenie x do liczby całkowitej

$$f_z(\dots klm.xyz\dots) = \begin{cases} \dots klm & \text{dla } 0.xyz\dots < 0.5 \\ (\dots klm) + 1 & \text{dla } 0.xyz\dots \geq 0.5 \end{cases}, \quad (21)$$

gdzie: k,l,m,x,y,z, itp. to cyfry od 0 do 9.

Rysunek 6. Liczba gmin¹ jako funkcja gęstości zaludnienia wg stanu na dzień 31-12-2003 r. Wykres obejmuje tylko te gminy, w których ρ było $\leq \rho_k$. Wg stanu na dzień 31-12-2003 r. $\rho_k = 122$.

Połowa średniej gęstości zaludnienia w kraju na dzień 31-12-2003r. to 61 *osób/km²*. Z Rys. 6 wynika, że najwięcej gmin w funkcji ich gęstości zaludnienia jest poniżej połowy średniej gęstości zaludnienia w kraju.

d) Analiza błędu naliczania subwencji uzupełniającej w oparciu o GUS-owska definicję gęstości zaludnienia

Jeżeli założymy, że błąd (wynikający z zaokrąglenia) w wyznaczaniu przez GUS gęstości zaludnienia w gminie $\delta\rho_{mf}$ jest taki sam jak błąd w wyznaczaniu gęstości zaludnienia w kraju $\delta\rho_{k,mf}$ to wtedy błąd bezwzględny w wyznaczaniu subwencji uzupełniającej przez MF wynosi

¹ Opracowano na podstawie - Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2004r., GUS, 2004

$$\delta S_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}) = \begin{cases} \pm m q G_g \frac{\rho_{k,mf} + \rho_{mf}}{\rho_{k,mf}^2} \delta \rho & \text{dla } m > 0 \wedge \delta \rho_{mf}(m, P) = \delta \rho_{k,mf} = \delta \rho \\ 0 & \text{dla } m = 0 \wedge \delta \rho_{mf}(0, P) = 0 \wedge \delta \rho_{k,mf} = \delta \rho \end{cases}, \quad (22)$$

natomiast błąd względny wynosi

$$\frac{\delta S_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}(m, P))}{S_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}(m, P))} = \begin{cases} \pm \frac{1}{\rho_{k,mf}} \frac{\rho_{k,mf} + \rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf} - \rho_{mf}(m, P)} \delta \rho & \text{dla } m > 0, \\ \text{wartosc nieokreslona} & \text{dla } m = 0 \end{cases}, \quad (23)$$

Jeżeli założymy, że funkcja zaokrąglająca do liczb całkowitych $f_{GUS}(x)$ jest zdefiniowana

$$f_{GUS}(...klm.xyz...) = \begin{cases} ...klm & \text{dla } 0.xyz... < 0.5 \\ (...klm) + 1 & \text{dla } 0.xyz... \geq 0.5 \end{cases}, \quad (24)$$

gdzie: k,l,m,x,y,z, itp. to cyfry od 0 do 9,

to wtedy $\delta \rho = 0.5 \hat{\rho}$,

gdzie: $\hat{\rho}$ - jednostka miary gęstości zaludnienia np. $\frac{\text{osób}}{\text{km}^2}$.

Zakres możliwych gęstości zaludnienia w gminie, dla której może przysługiwać subwencja uzupełniająca

to $\langle 0 \hat{\rho}, 1 \hat{\rho}, 2 \hat{\rho}, \dots, \rho_{k,mf} - 2 \hat{\rho}, \rho_{k,mf} - 1 \hat{\rho}, \rho_{k,mf} \rangle$,

a błąd względny w wyznaczeniu tej subwencji jest z zakresu:

$$\frac{\delta S_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}(m, P))}{S_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}(m, P))} = \begin{cases} \text{wartosc nieokreslona} & \text{dla } m = 0 \\ \pm \frac{1}{\rho_{k,mf}} 0.5 \hat{\rho} & \text{dla } \rho_{mf}(m, P) = 0 \hat{\rho} \\ \pm \frac{1}{\rho_{k,mf}} \frac{\rho_{k,mf} + 1 \hat{\rho}}{\rho_{k,mf} - 1 \hat{\rho}} 0.5 \hat{\rho} & \text{dla } \rho_{mf}(m, P) = 1 \hat{\rho} \\ \dots & \text{dla } \dots \\ \pm \frac{1}{\rho_{k,mf}} \frac{2 \rho_{k,mf} - 2 \hat{\rho}}{2 \hat{\rho}} 0.5 \hat{\rho} & \text{dla } \rho_{mf}(m, P) = \rho_{k,mf} - 2 \hat{\rho} \\ \pm \frac{1}{\rho_{k,mf}} \frac{2 \rho_{k,mf} - 1 \hat{\rho}}{1 \hat{\rho}} 0.5 \hat{\rho} & \text{dla } \rho_{mf}(m, P) = \rho_{k,mf} - 1 \hat{\rho} \\ \pm \infty & \text{dla } \rho_{mf}(m, P) = \rho_{k,mf} \end{cases} \quad (25)$$

czyli z zakresu od $\pm \frac{1}{\rho_{k,mf}} 0.5 \hat{\rho}$ (dla $\rho_{mf}(m, P) = 0 \hat{\rho}$) aż do $\pm \infty$ (dla $\rho_{mf}(m, P) = \rho_{k,mf}$).

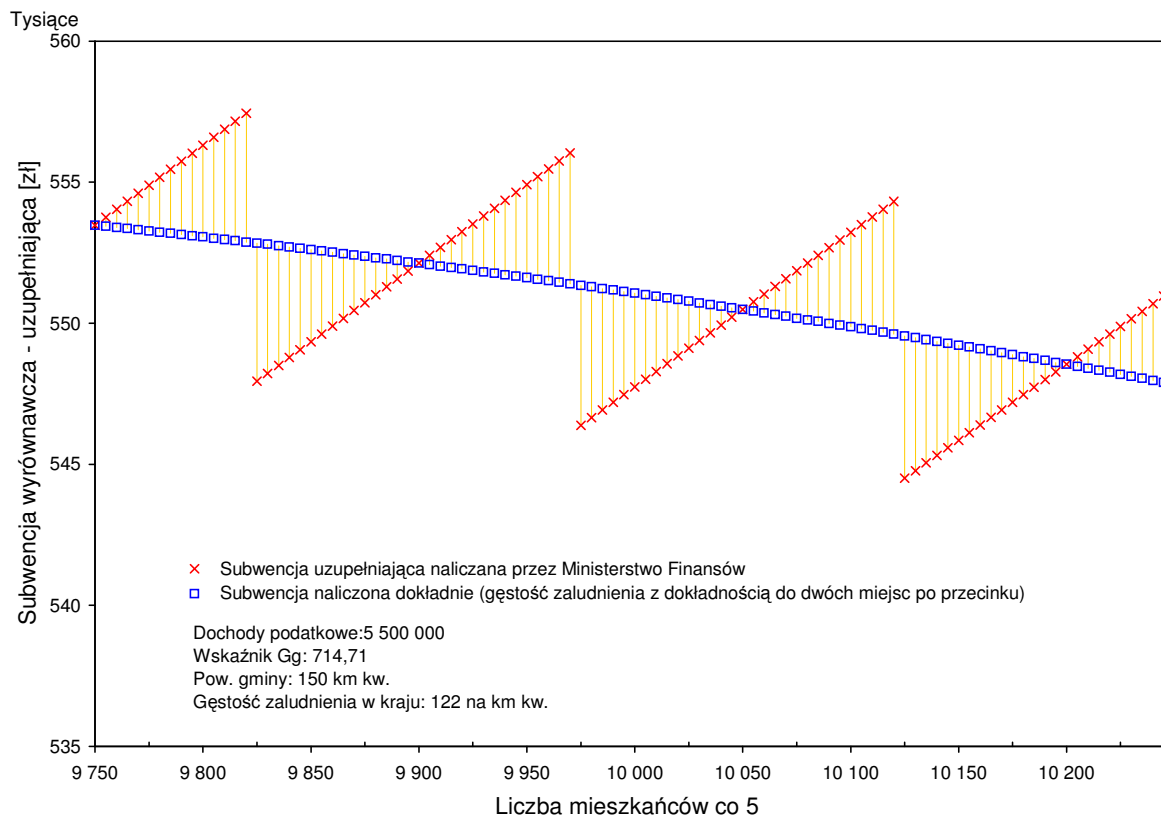
Występowanie błędu w naliczaniu subwencji jest rzeczą naturalną i nieuniknioną. Górna wartość błędu względnego tj. $\pm \infty$ wynika bezpośrednio z faktu istnienia niezerowego błędu w wyznaczaniu gęstości zaludnienia i z równania (12), natomiast każda wartość pośrednia błędu względnego (i bezwzględnego) wynika już nie tylko z faktu istnienia niezerowego błędu przy wyznaczaniu gęstości zaludnienia, ale zależy również od wartości tego błędu.

Na Rys. 7 i 8 przedstawione są wykresy subwencji uzupełniającej w funkcji liczby mieszkańców a na Rys. 9 procentowe różnice pomiędzy naliczaną subwencją wg MF a naliczaną dokładnie. Na Rys. 8 i 9 kółeczkiem zaznaczono punkty krytyczne (szczegółowo

omawiane na str. 17), z których następuje gwałtowna zmiana wartości subwencji przy zmianie liczby mieszkańców o jeden osobę.

lp.	Gęstość zaludnienia w gminie [osób/km ²]	Subwencja uzupełniająca naliczona przez Ministerstwo Finansów [zł]	Błąd naliczania subwencji uzupełniającej spowodowany definicją - wzór (14) i (15)	
			wartościowo [zł] (błąd bezwzględny)	% (błąd względny)
1	2	3	4	5
1	1	1 205 048	± 5 020	± 0.42
2	30	916 235	± 6 204	± 0.68
3	61	607 504	± 7 469	± 1.23
4	90	318 690	± 8 653	± 2.72
5	121	9 959	± 9 918	± 99.59

Tabela 4. Przykładowe błędy naliczania subwencji uzupełniającej dla gminy liczącej 10 000 mieszkańców przy założeniu, że $\rho_{k,mf} = 122$ osoby/km², $q = 0.17$, $G_g = 714.71$ oraz przy błędzie w wyznaczaniu gęstości zaludnienia $\delta\rho = 0.5 \hat{\rho}$.

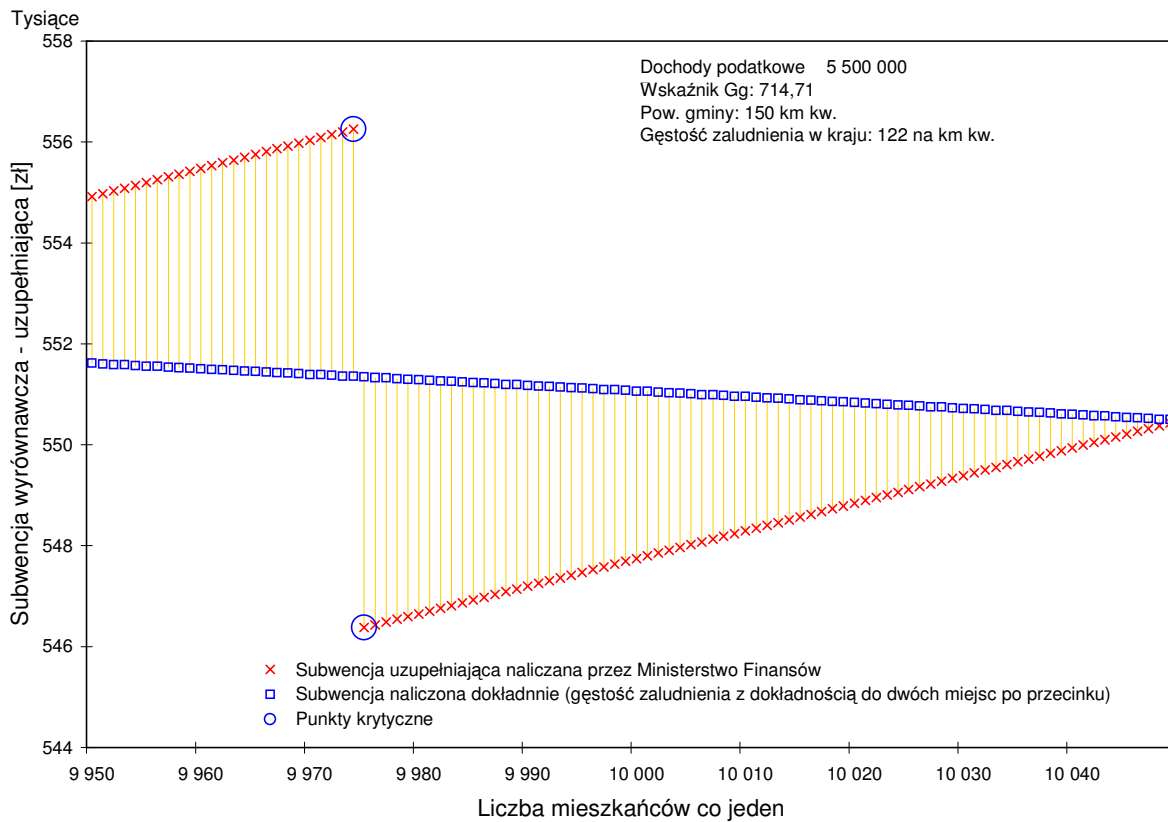

Rysunek 7. Subwencja uzupełniająca jako funkcja liczby mieszkańców. Obszar z kilkoma punktami krytycznymi. Punkty oznaczone × (subwencja naliczona przez MF) leżące powyżej subwencji naliczonej dokładnie to subwencje przeszacowane a leżące poniżej to subwencje niedoszacowane w stosunku do subwencji dokładnej.

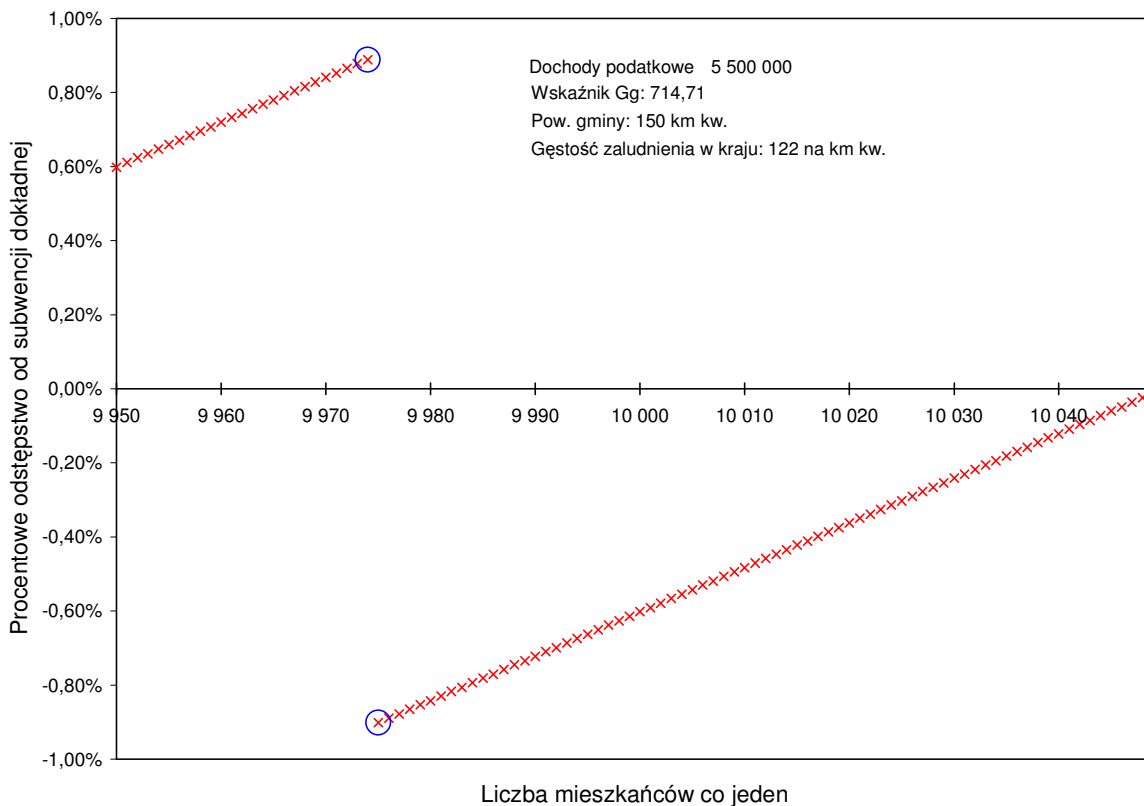
c) Subwencja uzupełniająca na jednego mieszkańca gminy

- subwencja uzupełniającej na mieszkańca s_{mf}^{wu} z definicji MF wzór (16)

Subwencja uzupełniająca przypadająca na jednego mieszkańca gminy s_{mf}^{wu} (oznaczona małą literką s) wg metody stosowanej przez MF otrzymać można dzieląc wzór (16) przez liczbę mieszkańców gminy m . Subwencja przypadająca na jednego mieszkańca gminy – wzór (26), Rys. 10 jest funkcją schodkową zależną od liczby mieszkańców gminy.

Rysunek 8. Subwencja uzupełniająca jako funkcja liczby mieszkańców. Obszar z jednym punktem krytycznym.

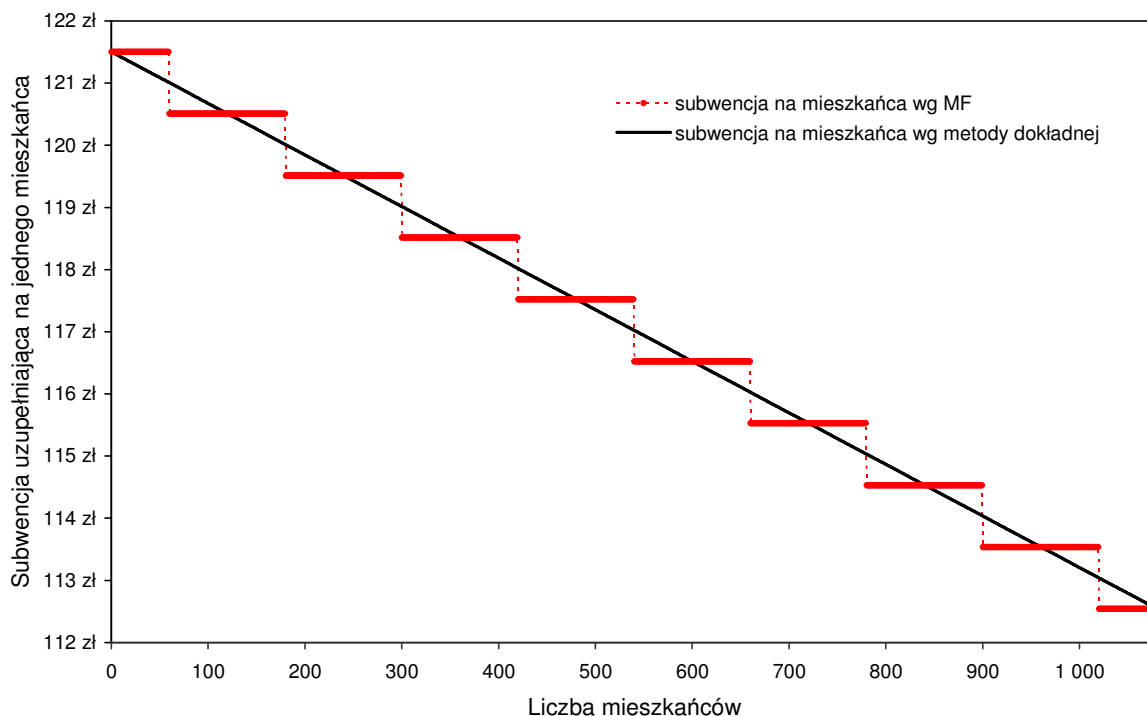

Rysunek 9. Względne procentowe różnice pomiędzy subwencją uzupełniającą naliczaną przez Ministerstwo Finansów a subwencją naliczaną dokładnie (różnice dotyczą danych z Rys. 8).

$$s_{mf}^{wu}(m, \rho_{mf}(m, P), D_p) = \Theta \left(1 - \frac{2 D_p}{3 m G_g} \right) \Theta \left(1 - \frac{\rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf}} \right) q G_g \left(1 - \frac{\rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf}} \right) \text{ dla } m > 0. \quad (26)$$

Fragment zależności subwencji s_{mf}^{wu} – wzór (26) od liczby mieszkańców przedstawia Rys. 10. Tak wysokość schodków, jak i długość i ilość schodków zależą od dokładności wyznaczania gęstości zaludnienia. Określona w ten sposób funkcja subwencji uzupełniającej na mieszkańca od liczby mieszkańców wyróżnia w sposób bardzo drastyczny niektóre osoby.

Rysunek 10. Subwencja uzupełniająca przypadająca na jednego mieszkańca. Założono, że $G_g = 714.71$, $q = 0.17$, powierzchnia gminy – 120 km², gęstość zaludnienia w kraju – 122 osoby/km². Na wykresie nie uwzględniono obcięcia wykresu z lewej strony wynikającego z faktu, że G może być większe od $1.5G_g$.

- Subwencja uzupełniającej na mieszkańca s_{dk}^{wu} z definicji dokładnej wzór (19)

Subwencja uzupełniająca przypadająca na jednego mieszkańca gminy s_{dk}^{wu} (oznaczona małą literką s) wg metody dokładnej otrzymuje się dzieląc wzór (19) przez liczbę mieszkańców gminy m . Subwencja ta – wzór (27), Rys. 10 jest liniową funkcją od liczby mieszkańców.

$$s_{dk}^{wu}(m, P, D_p) = \Theta \left(1 - \frac{2 D_p}{3 m G_g} \right) \Theta \left(1 - \frac{m}{P \rho_k} \right) q G_g \left(1 - \frac{m}{P \rho_k} \right) \text{ dla } m > 0. \quad (27)$$

Każda osoba niezależnie od dnia roku, w którym to osoba ta zdecydowała się zamieszkać/opuścić daną gminę powoduje taki sam skutek dla gminy tzn. zmniejsza/zwiększa w takim samym stopniu przyszłą subwencję uzupełniająca przypadającą na mieszkańca gminy.

d) Punkty krytyczne w liczbie mieszkańców przy naliczaniu subwencji uzupełniającej

Osoba decydująca się zamieszkać/opuścić daną gminę powodując swą decyzją zmianę wartości gęstości zaludnienia w tej gminie, zdefiniowaną wzorem (14) powoduje również spadek/wzrost przyszłej subwencji uzupełniającej przypadającej na jednego mieszkańca. Punkty na osi liczb mieszkańców, w których następuję ten efekt nazwijmy punktami krytycznymi typu Z(zameldowanie)/W(wymeldowanie). Zwiększenie o 1 liczby mieszkańców z punktu krytycznego typu Z powoduje gwałtowny spadek subwencji uzupełniającej i odwrotnie zmniejszenie o 1 liczbę mieszkańców z punktu krytycznego typu W powoduje

gwałtowny wzrost subwencji uzupełniającej, co prezentowane jest w Tabeli 5. Bezpośrednią przyczyną takiego zachowania się subwencji uzupełniającej w funkcji liczby mieszkańców, (z której korzysta MF - wzór (16)) jest definicja gęstości zaludnienia a właściwie niedokładne wyznaczanie tej wielkości dla celów naliczania subwencji.

Przykład:

Jeżeli przy liczbie mieszkańcy gminy m gęstość zaludnienia w gminie wynosi $\rho_{mf}(m)$ a po zwiększeniu liczby mieszkańców o 1, $\rho_{mf}(m+1) = \rho_{mf}(m) + 1$ to wtedy (przy założeniu, że $\rho_{mf}(m) < \rho_{k,mf}$ i $\rho_{mf}(m) + 1 < \rho_{k,mf}$ oraz $G \leq 1.5G_g$) strata dla budżetu gminy powstała

$$\text{w wyniku tej sytuacji wyniesie } -mqG_g \frac{1}{\rho_{k,mf}} \quad (\text{z błędem } \pm qG_g \text{ dla } \rho_{k,mf} \geq 1)$$

Dla oszacowania tej straty założymy, że $m=10\ 000$, $q=0.17$, $G_g=714.71$ a $\rho_{k,mf} = 122 \text{ osoby/km}^2$.

Strata wynosi 9 959 zł (± 122 zł) (czyli około 1 złotówki na mieszkańca)

Jeżeli liczba mieszkańców m byłaby dwukrotnie większa to i strata byłaby dwukrotnie większa.

Przeprowadzając podobne rozumowanie, ale w odwrotną stronę, możemy na zmniejszeniu liczby mieszkańców o 1, tym razem zyskać dla budżetu gminy na subwencji uzupełniającej kwotę taka jak wyżej.

lp	Zmiana liczby mieszkańców	Zmiana wartości GUS-owskiej gęstości zaludnienia	Subwencja uzupełniająca	
			wartości zmiany	względna zmiana w %
1	2	3	4	5
1	$m \Rightarrow m+1$ wzrost liczby mieszkańców o 1	$\rho_{mf}(m+1, P) = \rho_{mf}(m, P)$	subwencja wzrasta	
			$+qG_g \left(1 - \frac{\rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf}}\right)$	$+\frac{100}{m}\%$
		$\rho_{mf}(m+1, P) = \rho_{mf}(m, P) + 1$ wtedy m jest punktem krytyczny typu Z	subwencja gwałtownie spada	
			$\cong -mqG_g \frac{1}{\rho_{k,mf}}$	$\cong -\frac{100}{\rho_{k,mf} - \rho_{mf}(m)}\%$
2	$m \Rightarrow m-1$ spadek liczby mieszkańców o 1	$\rho_{mf}(m-1, P) = \rho_{mf}(m, P)$	subwencja spada	
			$-qG_g \left(1 - \frac{\rho_{mf}(m, P)}{\rho_{k,mf}}\right)$	$-\frac{100}{m}\%$
		$\rho_{mf}(m-1, P) = \rho_{mf}(m, P) - 1$ wtedy m jest punktem krytyczny typu W	subwencja gwałtownie wzrasta	
			$\cong +mqG_g \frac{1}{\rho_{k,mf}}$	$\cong +\frac{100}{\rho_{k,mf} - \rho_{mf}(m)}\%$

Tabela 5. Zestawienie zmian subwencji uzupełniającej przy zmianie liczby mieszkańców gminy o jednego mieszkańca. Błąd w wyznaczeniu wielkości w kol.4 poprzedzonych znakiem $\cong$ wynosi $\pm qG_g$.

Przy wzroście liczby mieszkańcy gminy o jednego mieszkańca zawsze subwencja uzupełniająca wzrasta (względnie) o wartość $+\frac{100}{m}\%$ poza przypadkami, z których wzrost o jednego mieszkańca następuje z punktu krytycznego typu Z, wtedy następuje (tym razem jednak znaczny) spadek subwencji tj. o $\cong -\frac{100}{\rho_{k,mf} - \rho_{mf}}\%$. W praktyce, czyli uwzględniając

wszystkie gminy, których gęstości zaludnienia jest mniejsza od gęstości zaludnienia w kraju, względna zmiana wartości subwencji uzupełniającej przy wzroście o jednego mieszkańca z punktu krytycznego typu Z jest z zakresu od -0.855% do -100% , a w pozostałych przypadkach z zakresu od 0.003% do 0.076% .

III PUNKTY KRYTYCZNE A RZECZYWISTOŚĆ (w subwencji uzupełniającej)

W oparciu o Tabelę 5 i analizę danych opublikowanych przez GUS², w Tabeli 6 prezentowane są gminy, które znalazły się w bardzo niekorzystnej sytuacji, ponieważ, gdyby na dzień 31 grudnia 2003 roku miały o jednego mieszkańca mniej wtedy dostałyby większą subwencję uzupełniającą na 2005 rok o kwotę podaną w kolumnie 8 a tak to otrzymają lokalnie w funkcji liczby mieszkańców najniższą z możliwych subwencji uzupełniających. W Tabeli 7 przedstawione są natomiast gminy, które znalazły się w bardzo korzystnej sytuacji, przy ich liczbie mieszkańców i powierzchni gminy dostaną (lokalnie w funkcji liczby mieszkańców) największą subwencję uzupełniającą a ponadto gdyby liczba mieszkańców była o 1-go mieszkańca większa gminy te dostałyby subwencję uzupełniającą mniejszą o kwotę podaną w kolumnie 8. Liczba gmin, które znalazły się w niekorzystnej sytuacji wynosi 13 a w korzystnej wynosi 17. W niewiele mniej niekorzystnej sytuacji znalazły się gminy, których liczba mieszkańców na dzień 31-12-2003 r. była o 1, 2, 3 czy ... większa od punktu krytycznego typu W, natomiast w niewiele mniej korzystnej sytuacji znalazły się gminy, których liczba mieszkańców była o 1, 2, 3 czy ... mieszkańców mniejsza od punktu krytycznego typu Z. W obu tabelach, tj. w Tabeli 6 i 7 nie uwzględniono możliwości, że dana gmina może nie otrzymać subwencji uzupełniającej ze względu na fakt, że wskaźnik G może być większy od $1.5G_g$.

Na Rys.11 przedstawiono zależność liczby gmin w funkcji zmiany liczby mieszkańców brakującej do osiągnięcia najbliższego punktu krytycznych (typu W lub Z). Natomiast na Rys. 12 prezentowana jest liczba gmin, które mogą osiągnąć punkt krytyczny w liczbie mieszkańców w dniu 31-12-2004 r. przy zmianie do zadanej procentowej względnej zmiany liczby mieszkańców w stosunku do liczby mieszkańców na dzień 31-12-2003 r.

lp.	Nazwa gminy	Powierzchnia ² [ha]	Liczba mieszkańców ²	Gęstość zaludnienia [osób/km ²]		Zmniejszenie liczby mieszkańców o 1 spowodowałoby zwiększenie SU ³ o kwotę [zł]	
				wg GUS ²	z dokł. do 2 miejsc		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Siedlce	UG	14 132	15 475	110	109.50 ⁴	16 097
2	Konieczpol	UMiG	14 675	10 493	72	71.50 ⁴	10 871
3	Pieńsk	UMiG	11 033	9 434	86	85.51	9 783
4	Grodzisko Dolne	UG	7 842	8 195	105	104.50 ⁴	8 513
5	Łapanów	UG	7 118	7 368	104	103.51	7 651
6	Iwierzycy	UG	6 558	7 313	112	111.51	7 602
7	Turobin	UG	16 202	7 210	45	44.50 ⁴	7 425
8	Jeżów Sudecki	UG	9 438	6 088	65	64.51	6 278
9	Udanin	UG	11 071	5 702	52	51.50 ⁴	5 862
10	Zbójno	UG	8 438	4 515	54	53.51	4 629
11	Dąbrówno	UG	16 537	4 383	27	26.50 ⁴	4 463
12	Baruchowo	UG	10 705	3 587	34	33.51	3 641
13	Lubniewice	UMiG	12 976	3 050	24	23.50 ⁴	3 072

Tabela 6. Lista gmin, które znalazły się w bardzo niekorzystnej sytuacji przy naliczaniu subwencji uzupełniającej na 2005 r. ze względu na fakt osiągnięcia przez gminy punktu krytycznego typu W w liczbie mieszkańców gminy na dzień 31-12-2003 r. Przyjęto, że G_g na 2005 r wynosi 747.12.

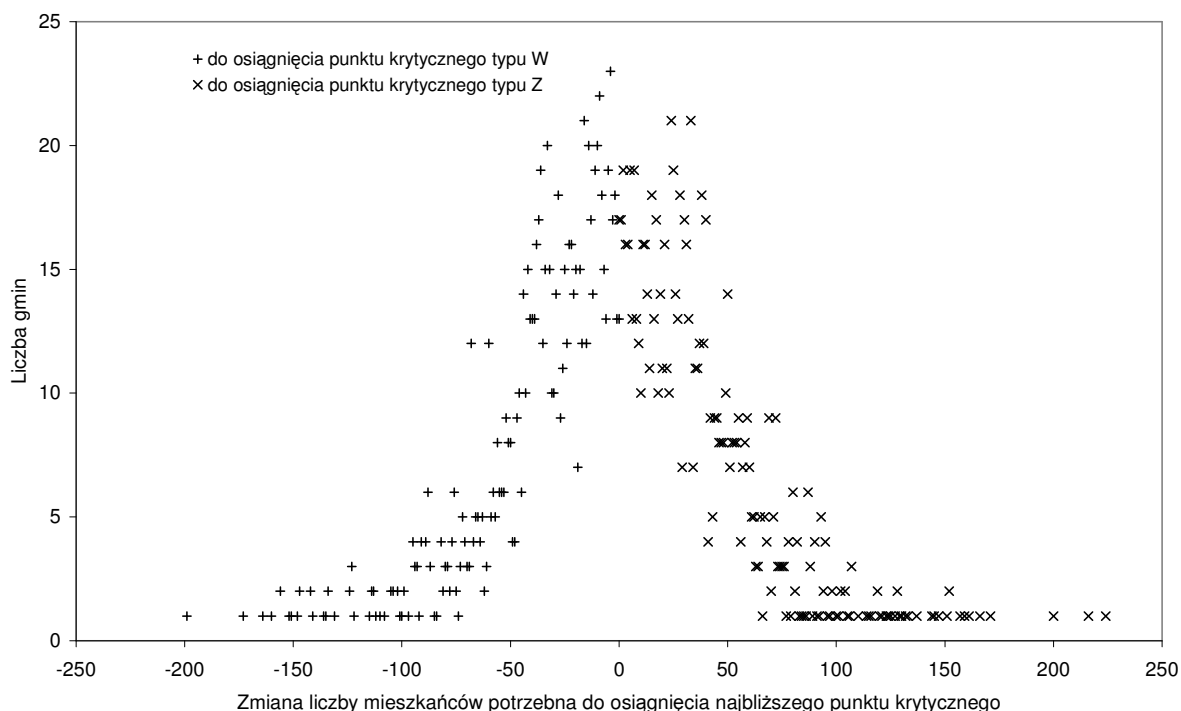
²Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2004 r., GUS, 2004. Dane na dzień 31-12-2003 r.

³Skrót SU to subwencja uzupełniająca.

⁴Liczba zaokrąglona do .50, w rzeczywistości jest ona nieco większa od tej liczby.

Ip.	Nazwa gminy	Powierzchnia ² [ha]	Liczba mieszkańców ²	Gęstość zaludnienia [osób/km ²]		Zwiększenie liczby mieszkańców o 1 spowodowałoby obniżenie SU ³ o kwotę [zł]	
				Wg GUS ²	z dokł. do 2 miejsc		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Nowogrodzic	UMiG	17 626	14 717	83	83.50 ^b	15 282
2	Zagnańsk	UG	12 437	12 747	102	102.49	13 250
3	Pajęczno ^{6,7}	UMiG	11 344	11 741	104(103)	(103. 4996)	(12 206)
4	Opatówek	UG	10 432	9 962	95	95.49	10 344
5	Czernikowo	UG	16 937	8 214	48	48.50 ^b	8 475
6	Jednorozec	UG	23 157	7 294	31	31.50 ^b	7 499
7	Jastrzębia	UG	8 951	6 310	70	70.49	6 516
8	Sawin	UG	19 020	5 801	30	30.50 ^b	5 944
9	Wierzbica, p.chelmski	UG	14 636	5 488	37	37.50 ^b	5 626
10	Przeworno	UG	11 196	5 318	47	47.50 ^b	5 459
11	Świecie nad Osą	UG	9 467	4 402	46	46.50 ^b	4 505
12	Dębowa Kłoda	UG	18 829	4 048	21	21.50 ^b	4 111
13	Mędzzechów	UG	4 367	3 646	83	83.49	3 756
14	Jedwabno	UG	31 151	3 582	11	11.50 ^b	3 615
15	Krupski Młyn	UG	3 942	3 488	88	88.48	3 597
16	Irządze	UG	7 355	2 978	40	40.49	3 016
17	Domanice	UG	4 697	2 747	58	58.48	2 795

Tabela 7. Lista gmin, które znalazły się w bardzo korzystnej sytuacji przy naliczaniu subwencji uzupełniającej na 2005 r. ze względu na fakt osiągnięcia przez gminy punktu krytycznego typu Z w liczbie mieszkańców gminy na dzień 31-12-2003 r. Przyjęto, że G_g na 2005 r. wynosi 747.12.

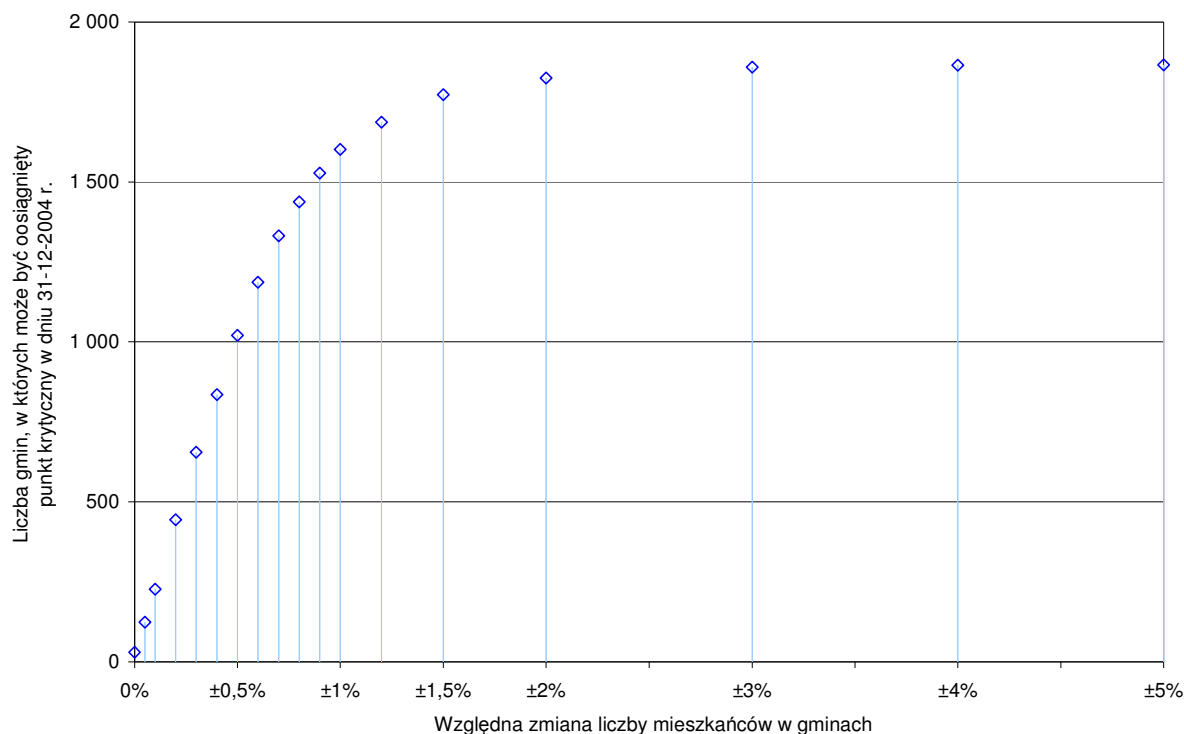

Rysunek 11. Liczba gmin w funkcji zmiany liczby mieszkańców do najbliższego punktu krytycznego (typu W lub typu Z) w stosunku do liczby mieszkańców na dzień 31-12-2003r. Opracowano na podstawie „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2004 r.”, GUS.

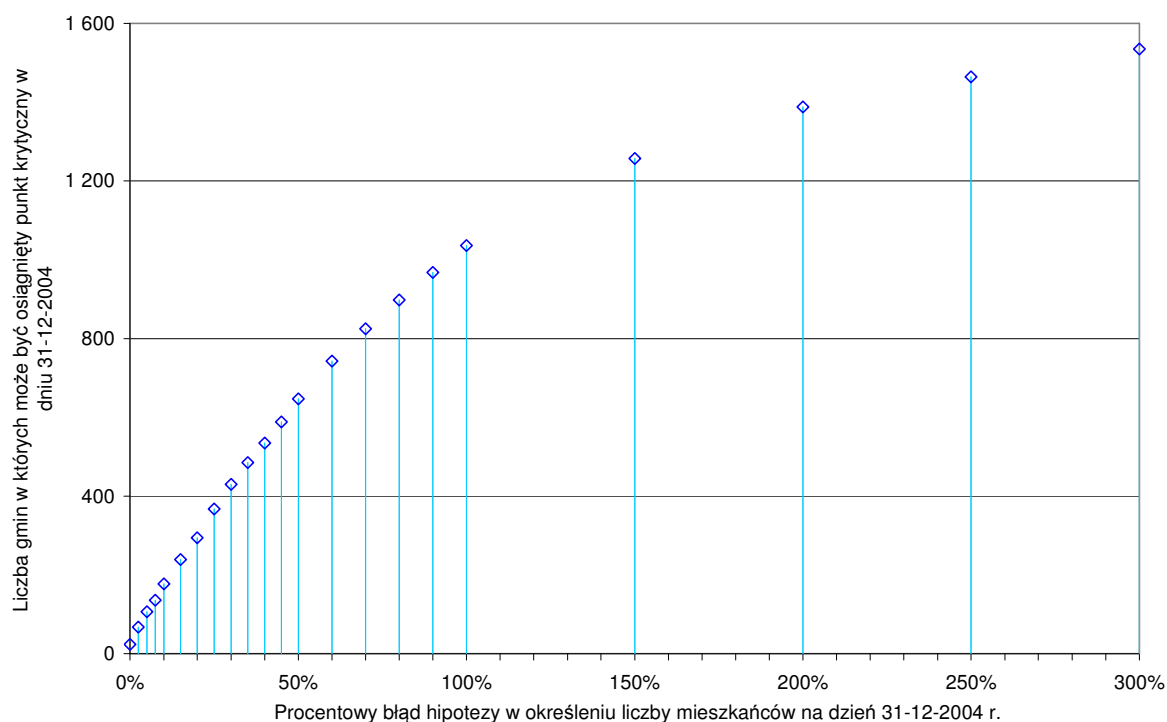
⁵ Liczba zaokrąglona do .50, w rzeczywistości jest ona nieco mniejsza od tej liczby.

⁶ Gmina ta wg danych z GUS² miała na 31-12-2003 r. gęstość zaludnienia 104 osoby/km² a tymczasem powinna wynosić 103 osoby/km² (103.49964... osoby/km²). Gminę tą pozostawiamy na liście gmin, które znalazły się w bardzo korzystnej sytuacji przy naliczaniu subwencji uzupełniającej na 2005 r. dlatego, że osiągnęła ona w liczbie mieszkańców punkt krytyczny typu Z (choć gminę tę ostatecznie należy uznać za wyjątkowo pechową bo przez błąd GUSu otrzyma ona o 12 223 zł mniejszą subwencję uzupełniającą).

⁷ *Asymetria w metodach zaokrąglania*, Instytut Analiz Regionalnych, 2004, (wkrótce będzie opublikowane).

Rysunek 12. Liczba gmin, w których może być osiągnięty punkt krytyczny (typu Z lub typu W) w dniu 31-12-2004 roku w funkcji względnej zmiany liczby mieszkańców gmin w stosunku do liczby mieszkańców z dnia 31-12-2003 r. Opracowano na podstawie „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2004 r.”, GUS.

Rysunek 13. Liczba gmin, w których może być osiągnięty punkt krytyczny (typu Z lub W) w dniu 31-12-2004 r. w funkcji błęd hipotezy w określaniu liczby mieszkańców na dzień 31-12-2004 r. Analizowane zostały tylko te gminy, w których gęstość zaludnienia na dzień 31-12-2003 r. była mniejsza niż 122 osoby/km² (122 osoby/km² to średnia gęstość zaludnienia w kraju na 31-12-2003 r.). Opracowano na podstawie „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2003 r.” i „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2004 r.”, GUS.

Określenie dokładnej liczby mieszkańców gminy na dzień 31-12-2004 roku jest praktycznie niemożliwe, tym bardziej niemożliwe im dalej do tej daty. Możliwe jest jednak szaco-

wanie tej liczby w oparciu o zachowanie się liczby mieszkańców gminy w funkcji czasu. Dla oszacowania liczby mieszkańców gminy na dzień 31-12-2004 r. postawmy hipotezę:

zmiana względna liczby mieszkańców z dnia 31-12-2004 r. w stosunku do liczby mieszkańców z dnia 31-12-2003 r. jest taka sama jak zmiana względna liczby mieszkańców na dzień 31-12-2003 r. w stosunku do 31-12-2002 r. a błąd tak postawionej hipotezy wynosi δ

Wtedy możliwa liczba mieszkańców gminy na dzień 31-12-2004 r. będzie należeć do przedziału określonego błędem hipotezy:

$$m_{2004} \in \left\langle m_{2003} + \Delta m_{2004} \pm |\Delta m_{2004}| \delta(\Delta m_{2004}) \right\rangle, \quad (28)$$

gdzie: m_k - liczba mieszkańców gminy na dzień 31 grudnia roku k ,

$$\Delta m_{2004} = m_{2003} \frac{m_{2003} - m_{2002}}{m_{2002}} - \text{zmiana (przyrost/spadek) liczby mieszkańców gminy}$$

w roku 2004 wyrażona jako iloczyn liczby mieszkańców wg stanu na dzień 31 grudnia 2003 r. i względnej zmiany liczby mieszkańców z dnia 31 grudnia 2003 r. w stosunku do liczby mieszkańców gminy na dzień 31 grudnia 2002 r.,

$\delta(\Delta m_{2004})$ - określa błąd hipotezy (w wyznaczaniu Δm_{2004}).

Długość przedziału określonego we wzorze (28) wynosi

$$2 \times |\Delta m_{2004}| \delta(\Delta m_{2004}), \quad (29)$$

i jest tym większa im większy jest błąd hipotezy $\delta(\Delta m_{2004})$.

Na Rys. 13 przedstawiono zależność liczby gmin, w których może być osiągnięty na dzień 31-12-2004 r. punkt krytyczny w liczbie mieszkańców w funkcji procentowego błędu hipotezy, zdefiniowanego jako $\delta(\Delta m_{2004}) \times 100\%$. Gdyby zmiana liczby mieszkańców w ciągu 2004 roku we wszystkich gminach była dokonana zgodnie z podaną wyżej hipotezą i przy $\delta(\Delta m_{2004}) = 0$, wtedy w 24 gminach osiągnięty zostałby punkt krytyczny w liczbie mieszkańców, z czego ponownie 13 gmin znalazłoby się w bardzo niekorzystnej sytuacji, a 11 w bardzo korzystnej sytuacji. Taki wariant jednak jest bardzo mało prawdopodobny. Prawdopodobieństwo tego, że $\delta(\Delta m_{2004})$ będzie równa zero jest bliskie zero. Tak, więc liczba gmin, w których zostaną osiągnięte punkty krytyczne w dniu 31-12-2004 r. w liczbie mieszkańców jak i gminy, w których zostaną one osiągnięte nie da się przewidzieć z dużym wyprzedzeniem.

IV WNIOSKI

1. Z grona wszystkich gmin subwencjonowanych wyrównawczo – kwotami podstawowymi, najniższą premię (najgorzej za swą pracę są wynagradzane) za staranie się w pozyskaniu nowego źródła dochodów podatkowych otrzymują gminy o najniższym stopniu dochodowości podatkowej na mieszkańca tj. wtedy, gdy wskaźnik G jest mniejszy lub równy 0.4 wartości wskaźnika dochodów podatkowych dla wszystkich gmin G_g .
2. Gminy, których wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca gminy G jest mniejszy lub równy 0.4 wartości wskaźnika dochodów podatkowych dla wszystkich gmin G_g muszą bezwzględnie szybko przystąpić do działań, które doprowadzą do wzrostu ich wskaźnika dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie G , poprzez pozyskanie nowych źródeł dochodu podatkowego, przynajmniej do stopnia $0.40G_g < G \leq 0.75G_g$.
3. Na każdego nowego mieszkańca gmina otrzyma subwencję podstawową w wysokości 573, 544, 516 odpowiednio, jeżeli wskaźnik $G \leq 0.40G_g$, $0.40G_g < G \leq 0.75G_g$, $0.75G_g < G < 0.92G_g$ (przy założeniu, że $G_g = 747,12$).
4. Na każdym zmniejszeniu liczby mieszkańców o jednego mieszkańca gmina utraci subwencję podstawową w wysokości 573, 544, 516 odpowiednio, jeżeli wskaźnik $G \leq 0.40G_g$, $0.40G_g < G \leq 0.75G_g$, $0.75G_g < G < 0.92G_g$ (przy założeniu, że $G_g = 747,12$).
5. W naliczanej przez Ministerstwo Finansów subwencji uzupełniającej jako funkcji liczby mieszkańców występują punkty krytyczne, z których następuje gwałtowna (skokowa zmiana wartości subwencji). Istnienie tych punktów, wynika wprost z definicji gęstości zaludnienia, jaka stosuje GUS – wzór (24).
6. Gęstości zaludnienia w gminie o wartościach jak najbliższych jednej z liczb (... , 49.5, 50.5, 51.5, ... [osób/km²])⁸ po stronie mniejszej i nie równe żadnej w tych liczb to najbardziej korzystne gęstości zaludnienia przy naliczaniu subwencji uzupełniającej przez Ministerstwo Finansów.
7. Gęstości zaludnienia w gminie o wartościach typu (... , 49.5, 50.5, 51.5, ... [osób/km²])⁸ oraz liczby bliskie tym wartością po stronie większej to najbardziej niekorzystne gęstości zaludnienia przy naliczaniu subwencji uzupełniającej przez Ministerstwo Finansów.
8. Jeżeli gmina otrzymuje subwencję uzupełniającą, a dochody podatkowe rosną i/lub liczba mieszkańców maleje to wtedy gmina może być pozbawiona znacznej kwoty subwencji uzupełniającej. Gmina zostanie pozbawiona subwencji uzupełniającej, jeżeli przekroczony punkt, w którym $D_p/m = 1.5G_g$. Wartość tej kwoty może sięgać setek tysięcy a nawet miliona i kilkaset tysięcy złotych w zależności od liczby mieszkańców i gęstości zaludnienia gminy, w którym się osiąga ten punkt.
9. Maksymalna wartość subwencji uzupełniającej dla danej gminy przypada wtedy, gdy jej gęstość zaludnienia równa się połowie gęstości zaludnienia w kraju.

⁸ Przy wyznaczaniu tej gęstości zaludnienia należy brać powierzchnię gminy w km² z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku lub w pełnych hektarach, ale wtedy wynik należy pomnożyć przez 100.